

תנועה, תוכנית, תפילה

רשימה על הקהות

נדב בכר

תנועה: הקדמה או התוויית נתיב

אני זז. העיניים חקרניות, למודות טקסטים ובני אדם, עכורות, זקנות. הדברים זזים ומתייצבים על פי התמקדות האישון למוד היופי, הצהוב כאות על דף, הנפתח כמו פרח אל החושך, הנסוג כמו צל אל האור.

בחדר אפלולי, רצפת עץ חורקת. בינות לשידה ישנה ולציורי קיר מטושטשים, על הקיר המפריד בין הסלון למסדרון החשון, הוא מונח, תלוי. אפלת המסדרון מקרינה את צבעה על צבעו החום, הנדמה כשחור נוכח הקיר המאובק. בין משחקי האור והצל ניצב כארון קבורה, מפותח ומפואר בגוונים של זהב מוכתם ושל עץ מושחר, האורלוגין.

המבט יורד מקצהו העליון, הרחב. תנופת העץ גולשת מטה בתנועה מרהיבה, מדורגת, וחושפת את פיתוחי העץ העדינים הנושאים את המדרגה העליונה ומקשרים אותה אל העמודים הארוכים, החדים והזוויתיים הניצבים משני עברי השעון.

השעון: העיגול – התנועה הלא חדלה. פיתולי עץ, זהב ושנהב. מחוגי המתכת השחורים זזים בעצלתיים, בשלושה מקצבים שונים, וחולפים ללא מנוח על פני הסימנים החקוקים בלוח. סביב השעון ניצבים בארבע זוויות שונות פרחי זהב דקים שמשרטטים צורת ריבוע.

ראשית הצליל מגיעה במרווחים קבועים, שיוצרים בתורם את המקצב השקט של הבית. התקתוק התמידי, היציב, כמין צליל עץ בעץ. המבט היורד מתעכב על המדרגה הבאה של האורלוגין: משטח עץ ישר ומפולס שחוצץ בין שלב השעון לשלב הבא אחריו – המטוטלת.

המטוטלת: המשרעת – זהירות עדינה. המשקל העגול והכבד תלוי על מוט מתכת מוזזהב. הוא נע בתנופה חרישית וקודרת, מטפס כנגד כוח הכבידה אל הנקודה המסומנת, אל עבר האפס. התנגדות איטית, תהומית, לתשוקת הנפילה. הטיפוס הולך ומאט, המאבק בין תנופת המטוטלת לעוצמת האדמה הולך ומחריף, הכוח כמעט אוזל. כמעט התמקדות. רגע, והמטוטלת קופאת באוויר במה שנראה כמו הזמן עצמו – רועד, שברירי כלהבת נר, ספון ומוגן, שמור בנקודת האפס. נגיעה בנקודה מביאה אל היפוך התנועה – אל הצניחה, אל נפילת הדממה,

במהירות הולכת וגוברת ששיאה בנקודת הניצב. ואז שוב בתנופה פוחתת, במעגליות, אל נקודת האפס שמנגד.

נקודת האפס: הרגע שאינו קיים, אך גם שיאה של ההתמקדות, קיצו של הטיפוס ורגע שינוי הכיוון, המעבר לתנועת הנפילה, תפנית הזרימה. המשרעת המקבילה אל הקרקע אוצרת בתוכה את שעתיד להתממש. נקודת האפס: שם מתחוללת התנועה, שם המעבר ממצב למצב, מהלון לשוב, מטיפוס לנפילה. שם, בנקודת האפס, נולדת התנועה, נהרית התוכנית.

התוכנית היא התנועה. השאר – הנפילה, הנסיקה, שרטוט המעגל – הם רק הגשמה של מה שכבר הוכרע בנקודת האפס. המשרעת – קפואה, צמודה לתוכנית – היא ההוצאה לפועל, המימוש של מה שהוכן זה מכבר, של דבר מה ששורטט כבר בנקודת האפס ומפציע עתה באורח כפול: כהגחתו של דבר מה וכהפצעתה של תוכנית – של עצם קיומה של תוכנית – לחלל העולם.

אומנם יש נקודת אפס.

תוכנית: שרטוט גבולות או אפולוגטיקה

שום חדש – לא תורה ולא מילה – לא יצמח מאירועי שבעה באוקטובר. אך למצער – אולי, אם יתמזל מזלנו – ניפגש סוף-סוף, ואולי לראשונה, עם דבר מה קדום: עם טקסטים רדומים, עם תורה ישנה.

הפרק הזה הוא פרישה של תוכנית, הצדקה של ניסיון. התוכנית נפרשת פה כהקדמה למה שעדיין לא נכתב. לכן אין בה חשיפה אלא רק מצע ראשוני, הצעה – רק קווי מתאר, שרטוט של מהלך אפשרי.

המילים נעות בין העין ובין הפה בתנועת מטוטלת. שהות רבה מדי בנקודה מביאה אל נקודת האפס, ואחריה אל הצניחה. הצניחה היא מצב – אין לזהות אותה כישות, אין לה אופק, היא הגשמה של מה שנשתל בה מלכתחילה. הצניחה והטיפוס הם מימוש התוכנית. ומהי תוכנית? ההתאמה בין מה שהעין קולטת ומפנימה למה שהפה פולט ומחצין.

הפה והעין מקיימים מערך משלים, מבנה של היפוכים. החומר היוצא דרך הפה מופנם חזרה דרך העין ויוצא שוב דרך הפה. אנו רוצים בדבר הפנימי, בדבר מה שקיים בפנים, באיזו עצמות שקודמת לכל החצנה, לכל ביצוע של פעולה חיצונית, אך כדי להגיע אליה אנו מוכרחים להסתובב בסיבוב העין והפה. כדי להכניס אל "פנים" כלשהו (מדובר כאן בהכנסה כפולה: הכנסה של דבר מה פנימה אבל גם הפנמה של "פנים" שאפשר להכניס לתוכו), יש להוציא (את הדבר ואת הפנים) החוצה. קדימותה של התוכנית, של נקודת האפס, קשורה בהוצאתה, בהגשמתה של תוכנית.

הפה קודם לעין כי הוא מבסס אותה כקודמת. הפה הוא החושף איזו תוכנית נהגתה בפנים, איזה פנים קדם להוצאתו של הדבר החוצה. המפגש הוא לעולם מפגש עם דבר מה חיצוני שמעיד על מהות פנימית (ויהא זה ה"אני" או ה"אחר"). אין איזו "מחשבה" שקודמת להוצאתה החוצה, דהיינו לדיבור, אלא הדיבור מעיד על מחשבה שקדמה לו. הפה אינו קודם לעין אלא במובן זה שהפה טוען לקדימותה של העין.

יהי כן: ניתן לפה את קדימותו הארעית, הזמנית, המבססת את ביסוסו, את חלקלקותו הפילוסופית המטרימה את עצמה. התהפכות משונה, מעגליות עקומה – נתגלגל הלאה בדרך העין והפה. נסתובב במעגל הדברים המתחלפים, נטבול בעולם, בחומר הלוּבש צורות ופושט צורות, ניכנס ונצא, ניתקל בדבר מה.

אחרי שבעה באוקטובר מצאתי שאני שב אל הטקסטים. המפגש המחודש של העיניים עם הטקסטים צפן בחובו ציפייה למצוא את האבסורד, לפגוש את הפער והזרות – את האי־הלימה – שהטקסטים מקיימים, שתמיד קיימו, עם המצב. אך לא כך: את הפער והמרחק הרגילים החליפו התאמה מוחלטת ומפגש קיצוני.

והינה אבסורד שונה בתכלית. בזמן הקצה, במרחק אי־הלימה מכל דבר, לפתע נתקלים בהולם הגמור, במוכר להחריד, במתאים מדי. כנאמר בשמות רבה:

שאו שערים ראשיכם: שלמה אמר הפסוק הזה בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים. עשה ארון של עשר אמות, כיון שהגיע לפתח בית המקדש – היה הפתח של עשר אמות, והארון של עשר אמות, ואין עשר אמות יכולין להכנס בתוך עשר אמות; ועוד, שהיו טעונין בו.¹

שלמה מבקש להכניס את הארון לבית המקדש, כלומר מפנים, קורא את הטקסט. אך הארון והפתח מקיימים הלימה גמורה, זהות מוחלטת – שמייצרת דווקא אי־הלימה.

ההלימה המוחלטת מייתרת את העין, מוחקת את הפרשן, את זה ששומה עליו לקיים את ההפנמה. המפגש עם הטקסטים היה אפוא הגחתה הקמאית, הראשונית, של תוכנית קיצונית. במקום תוכנית שתבסס את הסובייקט, עלתה מן התהום תוכנית שמוחקת את הפרשן ומייתרת את הסובייקט.

הפרשן המחוק, הסובייקט המיותר, נזרק החוצה מן העולם, ניצב בחוץ, כעוד – "ועוד, שהיו טעונין בו", כלומר כאי־הלימה מסדר שני.

ועם זאת, בין הפה הדומם ובין העין הבוהה, אולי יהיה אפשר לבסס עוד מהות אחת, קודמת אף יותר – תוכנית חדשה.

כיון שבא להכניסו, לא היה יכול. עמד שלמה והיה מתבייש, ולא היה יודע מה לעשות. התחיל להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא.²

העמידה נוכח ההלימה הגמורה מעוררת מבוכה, בושה, אי־הבנה. או אז מתחילים להתפלל.

התפילה לעולם נסבה על דבר, הרי שהיא שייכת לסדר משני ופועלת על הסדר הראשי. היא ביצוע של התחלפות העין והפה. ואומנם היא מסוגלת להטרים את בסיסה, ללכת אחורה מרגע ההזנקה שלה. התפילה היא הצבה של תוכנית מחדש.

אך תפילה היא גם ריקון של המקור מתוכנו: תפילה־התפלה. היא חוזרת אל החומריות הראשונית, אל החומר המזמין שימוש מחודש, תפעול מחודש. תפילה היא הזמנה לפעולה.

¹ שמות רבה, ח, א.

² שם.

בין עליית המטוטלת לצניחתה ניבט דבר מה. דבר מה חוזר, מבעד להתהפכויות המטוטלת, מבעד להבלחותיה של התוכנית – דבר מה קדום ופראי. מבעד לכל הרצוא והשוב, מבעד לכל משחקי המילים, למועקות ולנסיונות ההיחלצות, דבר מה עולה וקם, מתנשא בשתיקות: המשחק עצמו – ציר המטוטלת.

כל זאת כדי לומר: אנחנו כבר בעולם. אנחנו תמיד מתחילים מן האמצע. אבל ביכולתנו לחזור אחורה, להטרים את המצב. ההבנה בוקעת מבעד לפרשנות, בעקבות הפרשנות. כמו הערות, כמו השינה, לעולם לא מתעוררים, לעולם כבר ערים, לעולם כבר ישנים, לעולם כבר נמצאים בעולם.

אין לנו אלא לשהות בעולם ולפעול מתוכו. ועם זאת, אפשר בתפילה גם להטרים את העולם. לו יהי כך, הטקסטים שהותירו את הסובייקט מאחור יהיו שער הכניסה. הקהות האופפת, הסבך המסוכן, העולם – מכונה משומנת – מבעד לכל הסחות הדעת:

מה לך נרדם

קום קרא אל אלהיך

(אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד).³

הפה המתפלל מוציא את הדברים שהעין רואה. שמא יצליח לבסס, אך הפעם, עוד מהות, היחלצות אחרונה.

תפילה: העין והפה או תוכנית חדשה

תפילה זו נכתבה בעקבות מסתו של אליעזר שטיינמן "קיהות".⁴ היא נכתבה כדיאלוג או כהערות בשולי הנייר, פסקה פסקה.

ביצועה: בשעת קהות. ישתדל לנקות מחשבתו, להשהות כל פער בין העין והפה. שהקול יטפס עד האוזן, יעשה ערוץ למילים – אפשר ותעלה לו ישועה.

*

יוצר הזמן, מהוה עולמות אל גופם, אֶתְהָ, המִסְתָּוָה בְּעֵשֶׂן – מְצַלֵּף בְּעֵלִים שְׁלֶכֶת, כְּתָמִי צַחֲקָת. הַמְרָבָה שְׁעוֹת כְּעוֹף הַשָּׁמַיִם, מְרַבֵּעַ זְמַנִּים כְּדָגֵי הַמַּיִם. אוֹי, הַנוֹתֵן עוֹד יוֹם, הַנוֹתֵן רַק עוֹד יוֹם. מְעֵטִיר זְמַן עַד הַעֵינַיִם, אֶתְהָ, הַמְרַחֵם כְּפָלִים.

הוֹי, מְעַנֵּיק שְׁעוֹת חֹסֵד לְאַסוּרֵי בְּגָד. הַמְטִיחַ דְּקוֹת מְשָׁמִים, עַל עוֹלָם חֲרוֹף שְׁנֵתִים. פְּצִיעוֹת סְפִינְיָה הֵן דְּמַמַּת שְׁנִיּוֹתֶיהָ. פּוֹקֵד עַל אָדָם שְׁנוֹתָיו, רוֹגֵשׁ רְעוֹת עַל יָמָיו. הֵיךְ רַחוּם בְּשְׁעוֹת רִיקוֹת – הַקֶּשֶׁה שְׁבֵהוּ: שְׁעַת קְהוֹת. מִי יוֹדֵעַ מְעַטָּה אֵימַת הַדְּמָמָה – חֲלַל הַשְּׁתִיקָה?

הֵיךְ רַחוּם בְּעַת יְצִיָּאָה מְשַׁעַר – תְּנוּעַת כְּבוֹי הָאֵשׁ, עוֹבְרָנִי מְחַמֵּשׁ לְשֵׁשׁ, בּוֹרָא אֵין וַיֵּשׁ. מְצַיֵּג כָּל, מְעֵלִים אֶת מָה שְׁאֵינִי, מְצַיֵּג וְשׁוֹב מְצַיֵּג, מְצַיֵּג עַד הַגְּרוֹן הַיָּבֵשׁ. הַצָּג נָא לְמַח הַקְּהָה עוֹד תְּחוּשָׁה – חֲלֹשֶׁת הַדַּעַת אוֹ עֲצָבוּת, רְאֵה הַרִיקוֹת, רְאֵה אֶת הַפְּחָד הַנְּאָבֵד. שְׁמַע קְרִיאַת נֵשׁ: אֵיךְ מוֹעֲקָתְךָ הַמוֹצֵצַת אֶת הַנְּפֶשׁ, גַּע בְּאַנּוֹשׁ וַיִּמָּשׁ. אֲנִי כָּלִי צַעֲקָה – הוֹיָה שֶׁל אֵינִי, רִיק נְכַנְסֵ אֶל פִּי הַפְּעוֹר,

³ יונה א, ו.

⁴ אליעזר שטיינמן, "קיהות", מתוך פך השמש (מיטב, 1973), <https://benyehuda.org/read/48214>

ועדין: איה שער ומדרגה, אין כל תוך ואין יציאה. איה שוצף האור, איה חשבת הליל, ואללי בקרן תיל או דקור האיל. הכל עומד מת וקר משל הנפש: דמות הבקר. חרדה ובנושה – משל הנפש החזיקה בחייתה. הוית סרק סרק מהדהדת still וכל האצבעות עוד מלטפות steel, וכל המפעלים מיצרים טקסטיל.
ואתה.

אני נכנס אל התוך, ואתה מגלה את אינפנייה. אני יוצא מחדש ושוב, בתחושת כשלוך, מסב פני אל התוך. איה גבורתך, אדון עולמים. אינפנייה בזהק היום באור יקרות, השמים בתמים, דמים. החשך מתאסף סביב רגליך, אוי, רגליך היורדות מות. שמה זו שעת רגלים. הנה, כבר שעתים. ועדין, מתניפה. לובש צללים בעדיים.

הייתי רוצה להדבק בחשכתך להשטף בבהק פניך המנקות, לראות דרך עיני העכורות. ראה השמש אל מולך כאינה זורחת, זה רק קפאונך הנסוג סביב. היה פנים שוחקות, היה דמות מגדרת, הצל על הנופים והמראות. דבר דרך השתיקות.

המח הקהה מצפה להתגלות. הכל נוהר באלכסון או במהפך, אל האדישים! ראה את העצים! המח הבוהה ממלמל תפלה, העצים ממלאים את האויר והשמים, העצים במהפך לעינים! מראה תענועים אולי, השתפכות הרקיעים אולי, המשפלות אבדו משמעיתם ודאי! איה אתה אדון הנחירים, נופח השפתיים? איה טעם וריח? הוי המכחיד עולם ונפש, הוי המהנה את העולם באינספור פעימותיים. גאותו על אש ומים. הוי המתגדל ביוצר אור ובורא שמים, איה בעס ובאוישים, איה ענבים ובעותיים?

רק אתה, רבונו של עולם, רק אתה יודע כמה קשות השעות המתרגשות על האדם, ובפרט כמה קשה היא שעת הקהות. ולו לפחות אהב או שנא דבר, ולו לפחות פצע בבשר, ולו לפחות עבר חשק, ולו לפחות נעיצת שנים, ולו בבשרי, ולו יחוש בחילה, געל נפש או שאט נפש. שמע נא אף אחת: ראיתי אותו בעזבונו, ולו נחתה בו מהלמה אחת לטלטלו, לזעזע את רוחו, דבר מה מפלצתי שיגדל בו, או מסביבו.

אף היטב ידע
כי דבר מה לא יתחולל.

ראה את עליבותו, דלות כפירתו, מתי עד מתי יתבזה זה החולם הזה, זה מין צליל בזה, זה הו זה, או, אולי זה. הוזה. איה.

אתה באינותך, בהוד אלמותך, ראה בני האדם לפניך פעמודים בפני תקרה, מטיחים משקלה על הארץ. ומי יוכל החזיק שאת?

אדמתך אדמת בוצ, שמיר שמי גשם. אל קנאי, נע בחשאי. מתקים ואינו חי. מאין את הילש ומייש את האין. משער המחלה, הגוף הבריא זועק תפלה. הכל קורן אותך הבקר הזה. מלכות השמש על הארץ מבשרת גבורתך. והכו המתקפל, והמקלדת. היה רחום בתפלתו האובדת. לבש טלית, התאזר באדרת. גע ויעשו. שמע תפלתו הקברנית: בית דין צוררת, ויגררו אותו לשער בשער. מכה תהלמנו, רוחו מתנדפת – כל ישותו מתפצפת. שומע הוא במרחק קינת הכנור, אולי בכי צפרים – אף לא, עיניו עכורות, לבו בורת.

לבו חרים חרים – לבו פנות סתרים, לבו משחקי צללים, לבו חולם לתפארת: אהוביו קמים – נורים ונופלים, איה אתה אדון מחשכים, פסל העלים? מוחא הפפים, רעמיר תפים מצלתיים. אל

ההיסטוריה, סביבותיו אדם רב, אדם בהמוניו. אדם מלוא העין. מרעים בצבע ותנופה, צבעיו אדמים, צבעיה – ציר השרפה.

הוא אל יחיד ומתיחד, אל מפצל ומתפצל, הבורא עולמו לשנים, אף יותר. הנעלם בהשמע קול, הנסתר תחת המסווה. המיחד בשמו שאין לנקב, מופיע בהדר ונעלם, בתנופת חריטה ורעש מזגן. מפניו נופלים כמו בגדים מארון. תחתיו מתלחשים כמו קנים על יאור. אויב יקר ורחמן, "יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע", ששמע נא תפילתי, אני, שרציתי יותר משהיה מתר לי לבקש. שמע נא את נפשו המטמטמה, נוהם הוא כחיה: ולואי יבוא עליו שבר. מעטה כבודו השליך, גופו כבהמת העדר. צוחותיו ונהמותיו אליה, קרקורו בשצף קצף. חיה מוזרה, מדבר כבהמה, צירתו – גאון אדם, רוחו – רוח קבר. אדם נע ונד, אדם ללא הרף. מפיר פסוק אחד מאליה: "הלמני צדיק חסד".

זוהי תפלתו אב הרחמים, אל קדוש, אינפנים. זוהי תפלתו, תפלה עולבת, תפלת קהות. רוצה הוא להחליף את האין ביש, את אדישותך הכבירה בזמזמו המטריד של השבר. ורק אתה, אינפנים, אל קדוש, מעקם המלים, המקים לתחיה, ובאמתותך, משואה: המפה היא התרופה. אכן, כשבא אדם עד דכא אין סעד לו ואין תרופה אלא בשברון הגמור. אכן, אתה, ההולם, פועל צדק וגומל חסד, מפיר צפעי צפונות, המתקרא רכון, המירא חמום. הו אתה, אדון התבהלה, בשעת מצוקה, אתה המצוה: התקע.

או – הלחם. רויץ ואל תרחם. התקפל, ושוב התקפל. ואני הקטן נבהל ונבהל, על סף תהום, יודע. הו אתה. רוחק מחשכים, להגיע עדיך מתפללים וקופצים. מבעד חשך ועוד חשך, דיוטה תחתונה של נפש. אל נפילות, צניחת תהום רוחו, תפתח אדמה לקראתו. בקצות אצבעותי הארכות, עצמותי הגרומות, אמשש אחריך, מפיל הדמעות.

אנא, אל נשגב, מלותיו הן צו וצו, עזר ותנער רוחי. בצריבה. במעלה הספירה. לטפס עד היסוד, ובתנועת התפלה, מלות הנפילה, תשיב לאדם צלמו, תרים קרנו, הבולטת ממצחו. אות קין על גופו. פחד אימים, אל מרומים. מה בצע לנפש מכת קהות ונגועת טמטום בלטיפות ובלבובים? שצף אדרגלין.

אדם נתף ללא צער ורגז, גופו קרוע, לבו שרוע, לב חית השדות, לב תלוליות, לב בול עץ. שבר נא, יקר ורחמן, את אדישותי הריקה. חשף את היקר בנשמתי, אולי תשוב ותרפא לי. לב עקוד ביד סדן, הפטיש המונף בעצמת האב. מבטו הקר, פראופו המרעב. קולות חבטתך – רעמים במרחק. ברק מבהיק ופראופו נבהל. גצי האש, לב בפטיש, אבן באבן. הדלק הזולל במבט.

מוציא אני דברים אלה מפי. בעל פרחי. מתגעגע אליה, רבפנים. הו ראיתי פעם מקל במרחק, מקל כמין שרטון – געגועי אליו, אל עמודולם.

עליו ראיתי נגה ופרחים, מעשה אלהים.

הו על כל מכותי חייב אני ברפת הגומל.